

עין איה *

א

"אמר ר' אבון בר רב אדא אמר ר' יצחק מנין שהקב"ה סניח תפלין ב"י
א"ל רנב"י לרב הוויא בר אבוןהני תפלין דמרי עלמא מה כתיב בהן א"ל
ומי בעמך ישראל וגו' (ברכות ז)

פעולת התפלין אצלנו הוא, מפני שהנהגת השכל והרצון שהם במוח
ולב, הם טבעיים, ונזמים בטבעם להוציא אל הפועל רק את השלמות
הפרטית, הנצרך לאדם בחומריותו אבל התכלית האמתית הוא שתהיה
ההנהגה האישית כולה מכוונת אל התכלית המוסרית, שהוא יסוד עבודת
ד' ית', ע"כ נתנו התפלין במקום המחשבה והרצון לפי המודגש, להמביע
שיפעלו בכלים הטבעיים את התכלית המוסרית.

והנה בהנהגה הכללית ג"כ הוא הדין, אנו רואים הסבות הנולדות
ומתנהגות ע"פ חפץ עליון, ומתסבות של ההנהגה הטבעית, היא
שתצא ההנהגה המוסרית, לרום רוח האדם, ואת כל הבריאה כולה
למדרגה מוסרית רמה ונשגבה מאד. והיו סגון בהנהגת תפלין דקוב"ה,
אמנם זהו יסודה של תורה וברית ד' עמנו שהשלמות המוסרית בעולם לא
תצא לפעולה ב"א ע"י ישראל, וכבאר הנביא ע"ה (ישעיה נה) "ואצרך
ואתוך לברית עם לאור גוים", ע"כ בתפלין דמרי עלמא כתיב
"שבהיהו דישראל", ושלא תאמר שרק התכלית הוא חשוב כך, אבל
בכה הפעולות אינו נמצא תמיד התכונה של ההבאה אל השלמות
המוסרית, ע"כ אמר (ס"ג ע"ג), "ובולחו כתיבי באדרעייה" שמורה על
הפעולות, והיו כל מקום קבלת תפלות. ויסוד החשגחה להנותן ית'
אוהב צדיקים וישרי לב, ושונא רשעים, הכל הוא מפני שתכלית כל
הבריאה היא השתלמות המוסרית על-כן כל הדברים והארחות שמביאים אל
המצב המוסרי שישתלם בין בני אדם, א"א שתחסר מהנהגתו יתברך ;

ב

והסגוה את בני וראית את אחורי ופני לא יראו" (שמות לג) אר"ה
בר בינא אר"ה סגוה מלמח שהראת - הקב"ה למשה קצ"ת" (שם ז)

בההשגות המופשטות ביותר באלהות, ישנם ב' דרכי עיון, האחת,
האמתית מצד עצמה, והשנית, האמת בפני ערכה אל שכל
המשיג. והנה באמת התורה כולה נערכת אצלנו כפי ערך שכל המשיג
— כפי המקבל, כל הטוב המוסרי נובע רק מדגשת האמת הזאת,
והאמת המופשטת שלא לפי ערך השגת השכל, אין זה בגדר השגה.
ועל-זה נאמר (ס"ג) "כי לא יראני האדם וחי", וע"כ מכוונים בזה התפלין

(*) יצחקי מתוך ב"ק של רנב"י שלימ"א מספרו הגדול "עין איה" על ע"י, ב"ק א'

למשול בהם דבריהם אלהים-היים, שמצד עצמם אין להם יחס אל האדם, אבל מי מקשרם אל האדם שיפעלו עליו — הקשר של תפלין. החשנה המופשטת נקראת בשם תפלין — מופשטת — עדי, והחשנה המנועת לשכל, נקראת קש"ת. ויותר יש להעמיק, כי החשנות המופשטות, ודאי יש ערך ידוע לאמתתן מצד עצמן עם אמתתן ביחס המקבל, ומעלת השנת משה רבנו ע"ה היתה, שהודיעהו השי"ת גם אותו היחס והקשור שיש באלו החשנות, ואיך הם נערכים זה מול זה, אבל עצם החשנה המופשטת לא נתנה להשגה, וזהו, ופני לא יראו :

ג

אמר ר' אבא בר זבדא אמר רב אבל חייב בכל המצות חוץ מן התפלין
שנאמר בהם פאר, שנאמר (יהוקאל כד) „פארך חבש עליך“ (שם וא).

תכלית הפאר וההדור הוא תמיד לפעול על זולתו, גם תכלית הדור מצוה היא עצת ד' כדי שהשכל יפעול על הרגש, שיש בזה ג"כ ענין הקרוב לפעולה על הזולת, ובתפלין מתבטא התכלית הזאת. ע"כ אמר (שיל ד' ו) ר"א הגדול על הפסוק (דברים כד) „וראו כל עמי הארץ וגו'“ — אלו תפלין שבראש.

והנה לפעול על הזולת צריך שתהיה הנפש במעמד עיו וחדוה, או בחדות ד' אשר עליו, ויכל להמשיך ג"כ את זולתו לדרך אורה. אבל בעת שנפשו מתמוגגת מעוצב, אף פי גם מהעוצב תצאנה תולדות טובות לנפשו, אבל נמנע הוא וגם אינו נכון שישתדל בכך. העוצב לפעול על זולתו, לטובה ולברכה, כי בהתפשטו או לזולתו, א"א לו להביא טובה. על-כן בעת גבור העוצב אין תעודת התפלין — שנקראים פאר — הנלמדת לו, כי רק התכנסות הכחות יפה לו או, להביאו למטרתו, עת עת יאיר ד' לו ויגיה השכנו, בשוכו בתשובת שלמה מאהבה, וינשר רבים בדרך אורה וחדוה, כי „אור זרוע לצדיק ולישרי-לב שמחה“ (תהלים טו) :

ד

אמר עולא כל הקורא ק"ש בלא תפלין באילו מעיד עדות שקר בעצמו. (שם יד)

גדר עדות שקר הוא המעיד מה שלא ראה. והנה השגת האלהות, היא מנועת כשכל דאנושי, וכוד האחרות לאמתתו הוא למעלה מהשגתו, ואיך יתכן שיעיד ע"ה, אמנם כ"ז הוא רק בהיותו מעיד ע"ה רק בתור ידיעה מופשטת, אבל כשעושה המעשים הטובים היוצאים מלמוד הנשגב הזה, נחשב לו כאילו הבין ג"כ את הציור של המדע, שתכלית הלמוד הוא ג"כ הפעולות הנצמחות ממנו, ע"כ בהיותו מורא ומניח תפלין, שהוא המעשה המתייחס ביותר לקריאה זו, עדותו עדות נאמנה, שמכיר את האמת, בהק מה שהוא צריך לפעול

על המעשה, אבל בהיותו בלתי עושה המעשה, נשארת עדותו רק על
 הצורך המופשט, והוא נעלה משכלו, ולא השיגו ע"כ הוא כאילו מעיד
 עדות שקר, דהיינו מה שלא ראה:

ה

"א"ר חייא בר אבא אמר ר' יוחנן כאילו הקריב עולה בלא מנחתו זוכה

בלא נסכים" (שם)

המנחה והנסכים בקרבנות הם מסוג הצומח, והקרבנות דבע"ה הם מסוג
 החי שגבוה ממנו, והמזבח עצמו שעליו מקריבים, הוא מזבח
 אדמה, הדומם, להורות שאנו חייבים לעבוד את ד' בכל הכחות
 הטבעיים הנתונים לנו בהסדרו ואם נעבדו רק בכחות העליונים, ולא
 בהכחות השפלים לא נגיע אל מעלת השלמות. וכנגדם גם באדם בנפשו
 ישנם כחות גבוהים שהם כח השכל והדבור, וכח המעשה הוא כח
 החיים השפל, ובשקרא ק"ש ומשתמש ביסוד קבלת עבודת ה' רק בכחו
 הדבורי שהוא הכח הגבוה, ואינו מניח תפלין או, להורות שגם הכחות
 המעשיים שהם הנמוכים כולם הם משועבדים לעבודתו. הוא דומה
 כאילו הקריב עולה בלא מנחה וזכה בלא נסכים, שלקה לעבודת ד'
 את הסוג העליון ולא את הסוג שלמטה ממנו, שלא השלים את
 הכוונה הראויה. והנה לא אמר אצל המאמר—מנחתו ונסכים, מפני שהכחות
 הטבעיים אינם שייכים לעונש ולחטא שאינם בני בחירה, שהכח המעכל
 למשל יעכל האיסור כחיתור כד' הרמב"ם (שמונה עשרה פ"ט) ולא שונך
 ע"ז צווי, אמנם לענין מעלות היתרונות שע"ז באה עולה זבח לזכות
 לדבקות בשמו ית' יותר, ויכלו להתעלות ג"כ הכחות הטבעיים, בענין
 הקדושה שהיא מתנה באברהם אבינו ע"ה שהשלימו הקב"ה על
 רמ"ה אבריו, דהיינו שגם הכחות הטבעיים יצליחם השי"ת שיבוננו תמיד
 אל הטוב והקדוש:

ו

"ואר"י הרוצה שיקבל עליו קול מלכות שמים שלמה יפנה, ויטול ידיו,
 ויניח תפלין, ויקרא ק"ש, ויחפלה, וזו היא מלכות שמים שלמה" (שם).

לזכות אל השלמות האמתית, צריכים המשה הצעות. הא', לסלק
 ממנו הסרונותיו הטבעיים שהם הסודות הרעות וכו"כ שמטבע,
 או מתהרגל שנעשה טבעי, והב', לסלק ממנו הסרונות הבהדיים, הרצוניים
 התלויים בפעולות שבבחינת הד', לקנות מעלות הטובות הטבעיות,
 כעונה וכל הסודות הטובות הד', לרדוף אחרי מעלות הבהדיים
 התלויות במעשה: הח', שכל השלמות שאין בכחו להשיג,
 יתפלל אל ה' שתעזרהו תשועתו גם במה שלמעלה מהכנתו הטבעית.

ונגד זה אמר חמישה הנהגות בקבלת עול מ"ש שלמה, שיתנהג האדם בכל יום, והמה דומים על חלקי השלמות הכללית ששנינו: "יפנה" רופו לפסולת הטבעי, ולסלוק המדות הטבעיות הרעות, לפחית הנפש. "ויפול ידיו", רפנו שחרת הידים, מורה על שחרות הפעולות הבחירות, דהיינו סלוק ההסרנות הבחירות, ויניח תפלין, נגד קנין הכחות הטובות הטבעיות כדחול (לעיל ו) "מנין שהתפלין עזו הם לישראל", דהיינו סקדשות את הטבע במדות טובות טבעיות, שע"ז מורה חבון אל הגוף. וב"כ הרטבים (גם תפלין פ"ד סכ"ה) "שב"ז שהתפלין בראשו של אדם ועל זרועו, הוא עינו וירא שמים ואינו נמשך בשחוק ובשיחה בטלה ואינו מהרהר מחשבות רעות, אלא מפנה לבו בדברי האמת והצדק, כו". ויקרא ק"ש שמעוורת על קבלת עבודת ד' בבחירת ע"י קבלת עומ"ש ועול מצות במעשה. ואחרי כל אלה, מה שלא תשיג ידו לפי ליאות טבעו וחולשתו, יתפלל שהש"ת יאמץ חילו, ויזכהו לבא למעלות תרומיות וחגונות, "וזהו קבלת עול"ש"ש שלמה" בגמרו חק ההשתדלות מצד עצמו, ומוסף עליו התפלה:

ז

"א"ר חייא בר אבא אר"י כל הנפנת, ונוטל ידיו ומניח תפלין, וקורא ק"ש, ומתפלל, מעה"כ כאילו בנה מוצת והקריב עליו קרבן" (שם פו)

הכחות הטבעיים כשהם מתוקנים, הם המכון לעבודת ד' בקביעות. ועיקר ההשתדלות האמיצה מוכרחת לבא בתחלת הקנין, אבל כשהמדות הטובות כבר טבועות בו, הרי הן נמשכות אל הטוב והישר ואז כבר יש בסיס לתקון המעשים. א"כ הוא דומה בזה מצד הקוק הכחות הטבעיים שהם יסודי הפעולות בכלל, לבנין מוצה שיסוד החדוש והפעולה הוא בהתחלה, בבנינו, ואח"כ בא הענין של עבודת ד' הקבוע ועומד עליו, ועניני העבודות הבחירות, המעשיות, שהן צריכות זהו וחתחדשות בכל עת ובכל שעה, דומה לעבודת הקרבנות, שצריכה חדוש פעולה תדירות,

ח

"התולה תפלו יתלו לו חינוך דורשי רשומות [המורות] אמרו (דברים כז) "זהו חינוך תלואים לך מנגד" — זה התולה תפלו" (שם כז)

החיים הם נמצאים בהרגשה טבעית המתפשטת בכל הנוף, ושרשה ביהויעה שכלית. והנה כל זמן שהאדם בריא ושלם, החיים נמצאים בו לא בשכל לבדו, כ"א אחוים בקשר טבעי, במציאותו העצמית, ואינו צורך לחפשם ולהסתפק בהם. עד שמצד הטבע, איננו מצויר יפה העדר החיים, וכ"ן בא מפני שהדבר מבונה בו על בסיס

בפי' חזק טבעי. אמנם אם האדם הולך כמחלת-נפש עזה, או מחלת-
 נזק קשה, יאבד קשר החיים את ערכו הטבעי, ואע"פ שימצא בהרגשה
 פרטית וידיעה שכלית, עכ"ז אין לו עוד אותו החזק והעז, ולא יאסין
 בחייו. והיו שחיו תלויים לו מנגד, איננו מרגישם בכל עוזם ותקפם
 בפנימיות הברתו וטבעו, כ"א צריך שיודעו לו מהשכל וההכרה, וזאת
 היא-מעלה חלישה בחיים. וכחי הנזק, כן חיי הנפש. האיש הישראלי צריך
 שיקנה לעצמו שלמות זו, שיהיו עקרי התורה, ושרשי האמונה וסעיפיהם,
 כ"כ קבועים ומושרשים בנפשו, עד שיעמדו בתוכו עמידה טבעית, ולא
 יהיה צריך לחפש דרכים ואופני חכרות, לדעת אשר הוא יהודי, כי הדבר
 הטבעי איננו מוטל בספק, ואינו טעון חפוש וברור. והיו כשימצאו שרשי
 התורה וענפיהם מעמד טבעי בנופו ונפשו, ע"י שמירת המצות, ואהבת
 אמת לכלל עם ד', שבוה יקנה במבע אהבת שם ד' אלהי ישראל, ע"כ
 התפלגן "שם עוז לישראל", מורים שהמחשבה וההרגש המיוחד לשרשי
 התורה והסתעפותם יעשו בתוכו להרגשה ומחשבה טבעית. וכחמח הטבעי,
 כן תשרי ותוכנה. וכההרגשה הלבבית הטבעית כן תשי וענינה, יהיו
 מוטבעים בעצמותו. וע"ז יורה הנחתם בדרך קבע, וגם שמירתם בכבוד.
 שגם כשיחלצם ויניחם, יהיו קבועים מורים על חוקם בכסים קבוע, כאיתן
 הטבע. התליה, אמנם תורה על מעמד בלתי טבעי כאיזה מציאות
 של יחש רחוק. ודוגמתו, אם הענין המחברו לשם ד' אלהי ישראל,
 לתורה ולכלל ישראל הוא חלוש, הרי הוא דומה בחיי נפשו, כמי שחיו
 תלואים לו מנגד בחיי גופו, מפני שנטל היסוד הטבעי מהחיים, ע"כ
 דורשי רשומות, — המכירים מרושם של חיי הנזק, השקפה נאמנה על
 החיים האמתים של הנפש — דרשו כן במחקרם האמתי ברוח קדשם:

ט

"אבני הנה יתיב קמיה דרבה חוניה דהנה קא בדה זובא, אמר,
 וגוללו ברעהה" בתוב (תהלים ב) א"ל אנא תפלגן מנחנא ר"י
 הנה יתיב קמיה דר"י חוניה דהנה קא בדה זובא א"ל (משלי יד) "בבל
 עצב יהיה מותר" בתוב, א"ל אנא תפלגן מנחנא" (שם ד)

כמתוך שהשכל האנושי הוא מאוחד עם ההרגשות הנופניות מפני
 שגם הוא כח בנזק, ע"כ צריך והיות שאפי' בהיות השכל
 שולט, אם תהיה מדת השמחה שולטת בכל תקפה, אולי יפנה השכל
 מתעודתו ותחת השמחה הנפשית תתגנב שמחה בהמית שתסיר את
 האדם משלמותו. אמנם זאת היא סגולת התפלגן שחם נגד כלי הרעיון
 והמחשבה, לתורות שיש שליטה שכלית מצד התורה האלהית על
 האדם באופן שאין לה יחש עם כחות הנזק, ותשוקות החומר לא יטוה.
 מפני שהיא נבדלת מהן, ובהיות התפלגן על האדם, פועלים עליו
 פעולתם זו שלא ישתנה שכלו מפני נטיות הנזק ע"י המזג והטבע הנופני,
 ולא יאונה לצדיק כל און" (משלי יב), התפלגן בעודן עליו הם מנבילים בכחם
 ובקדושתם

ובקדושתם את הכחות הגופניים שלא ישלמו - להטות את השכל מנתיבתו. שבמקום המוח והלב הטבעי, מונחים ג"כ התפלגן שבהם כלולים האור האלהי להישרת השכל שבמות, והמדות והמחשבות הדמיוניות שבלב. אמנם יש מקום לחשוב שאף אם נחלים שאין חיוב עם התפלגן להגביל את ערך שמחת הנפש, מ"מ אולי יש יתרון שלמות על צמצום השמחה מצד עצמה, א"כ היא ראויה לכל שלם, ע"כ לא אמר ר"ז משום "וגילו ברעדה", כ"א משום "בכל עצב יהיה מותר", והיתה התשובה "תפלגן קא מנחנא", היינו מפני שבאמת השמחה היא שלמות לנפש ומביאה לכל מדה טובה, וצמצומה היא חסרון בעצם, אלא שהדבר הוא הכרחי לצמצמה מפני לב האדם שלא תזוה דעתו עליו, אבל באן שחתפלגן כבר הם שמירה מעולה לגבולי ההרס האפשרית ע"י השמחה לבא במדות טובות ומסורות בכלל, שוב אין ראוי לגרע חק השמחה, המוסיפה שלמות אל השלמים העוסקים תמיד בחכמה ועבודה. שכל מה שיהיה לבם יותר רחב משמחה, ישיבו יותר לעצמם ולזולתם :

"ת"ר איזהו ע"ה כל שאינו קורא ק"ש ערבית ושחרית דברו ר"א, ר"ז אומר כל שאינו מניח תפלין בן עזאי אומר כל שאין לו צנית כנגדו ר"ז נתן אומר כל שאין מוזהר על פתחו ר"ז נתן בר יוסף אומר כל שיש לו בנים ואינו מגדלם לת"ת, אחרים אומרים אפילו קרא ושנה ולא שמש ת"ת חרו זה ע"ה" (שם סו).

לבד ההערות הכלליות שמוזכרים את האדם בכללו, שישים מנסתו להצד המעולה שבחיים שהוא צד השכלי שבו, בין מצד הרגש הקדוש בטבע, בין מצד האמונה בכלל, אעפ"י שרחוק הוא עדיין מהרגש בעצם בטבע, שהמה כלולים באכילת חולין בטהרה, ועשור מעשרות בראוי, המנויים לעיל בברייתא הקודמת, עוד נצטיינו נקודות כלליות, ולפעמים פרטיות שמחם מסתבבים ענינים כוללים בכל דרכי המוסר הישראלי והאנושי, שאם יהיו לקנין לאדם יהיו מנן בעדו שלא יפול ברוחו ממעלתו הכוללת, וימצא לבבו ישר ונאמן עם תורת השם ית, וכל דבר חק ומשפט בתורה וכמצוה יהיה קרוב ללבבו.

והנה עם כל ההבטות הכלליות שכבר הסכימה עליהם דעתו של אדם, לשום מנסת פניו אל האור העליון והרך ד', ועריך הוא להדש את הציור בפועל באופן קצר הכולל את כל היסוד עם סעיפיו, לבל יהיו הדברים עמומים בלבבו. ועל הרוש הציור באה מצות ק"ש שחרית וערבית כמו שבארנו במקומו (לקמן סג) במאמר "תדע שחרית אדם קורא ק"ש שחרית וערבית, וערב א' לא קרא, דומה לו שלא קרא ק"ש מעולם". כל הרוש הציור הוא תנאי המוכרח לשלמות האדם, באשר הוא אדם. כי בעבור אינו תקופה ומנת קצרה ולא יהדש את ציוריו

להשיקם במקור האמת, כבר יצמחו על תלמי הלב ציורים הפכיים, משודרות לבו של אדם הסתארות לו דרכים נהפכים לפי ראות העין החצוני שהוא ההפך מיסודו של האמת הגמור המבורר, אמנם זה ההדוש הציורי לא יעמוד גם הוא לעולם בתקפו כל זמן שהוא קשור רק ברגשי לבבו ומבטו של האדם, כי מי יודע את דוח האדם, ולפעמים ממקרים רעים מוסריים או חומריים מתקלקלת תבונתו, ולא נותר ברגשו רגש ניבון מתכונה מוכה, ועלול הוא לחדש על-פי תבונתו העצמית, דרכים עוקרים כל מטעי האמת אשר שתל על תלמי לבבו בימים מקדם, ע"כ צריך, האדם ביהוד האיש הישראלי, — שדרכי מוסרו הם נעלים מהחשקפה הפשוטה הטבעית, וצריכים לו מעלות הרוח רוממות, עד שיכיר ערך הדרכו ע"פ התורה האלהית כמתגשגשה היא, — שיהיה לו מקלט במוח וערכה נאמנה שע"פ יחדש ציוריו כמו שהם במהרה אמתתם.

וזה היא סגולת התפלין, שהם עוזרים את לב הבשר והמוח החומרי להוציא אל הפועל הנינוני מוסרם הוך שראוי להם בעצם טבעם. אמנם באשר הטח בשר, ויובלו להתקלקל מסערת רוח יצר לב האדם, ע"כ התפלין הם עוז לישראל, שבתם כלולים יסודי הדעות המהורות ורגשי הלב הפחור והנאמן, באופן שמוח מכל פגע. וכדי להוציא הבטחון שלם מהדוש הרגש של ק"ש, צריך עמו תפלין, וכל הקורא ק"ש בלא תפלין כאילו מעיד ע"ש בעצמו" (ליל יז) כי מה בצע באמור האדם הציוריים בפיו, אם תתקום בקרבו רוח עוקרת בפועל לכל הנשגב והוד הקדושה. אמנם התפלין הם סנינים, להורות בפועל, כי לא אל רעיון לבבו יפנה, כי א להעריך רעיונו כפי מה שיוכל להיות מושג עם האמת הנמורה העומדת לעד בלא שנויים, החקוקה במכתב אלהים, ע"כ לחדוש הענין שבק"ש, צריך לבטחון הרעיון שבתפלין. אמנם עם חום הרעיון בבטחונו וחוקו, צריך האיש הישראלי לחוק בלבבו איך שהמוסרים הכלליים כולם מקושרים הם בצאתם לפעלם בתנאים מוכרחים עם כל מעשי המצות ודקדוקיהם, ומכל נימחה ונימחה של דקדוק מצוה יבנה בנין המוסר הישראלי לאות ולמופת לדעת את ד' באמת ולקנות בפועל את כל התבונות הישראליות, לעד לעולם. וע"כ באה מצות ציצית במנפי הבגדים. הבגד עצמו הוא הצינוני לאדם, ובמה החוק הוא הבגד, ויותר החוקה היא הצינית, שאפשר להם ג"כ להיות נגדרין ע"כ כסתות, ומ"מ היא כוללת את זכרון כל המצות לסנינים, בדיוק פדמו, והיא מקשרת את האגד של עמודי-של-עולם הבנוי מדעת ומעשה ודין הוישר בפלם נכון, וכל זמן שלא תהיה קנינה בלב האדם בישראל הדעה הזאת, איך אם יבואו בלבבו מדעיים מוסרים כלליים, ענה לא יוכל להיות נבנה בבנין קיים לעזור בבית ישראל, כמשפט ת"ח שהם בוני הבית, אל תקרא בנין אלא בונין" (לקמן טז), נמצא. שאל החדש הרעיון ותוקפו, צריך קשורו אל הפרטים המעשים כולם, אמנם על כל אלה, יסוד האדם הוא מדעו, ובה המדע הפנימי שבאדם ראוי ביהוד שיתאשר אל דרך האמת, וכל אדם יש לו כפי ערכו תוכן מדע פנימי, שהוא

שהוא מנמת כל ציוריו כולם. וכבר בארנו במ"א, שלואת הסמרה תבוא המזוזה, שהיא דרך ביאתו של אדם לביתו. מנוחת האדם בביתו, היא חבנה לקלושת עומק מדעו. כשם שפזור נפשו ברחוב ובעסקי בני-אדם מביאים לפעמים ג"כ הרחבת החכמה, אמנם עומק החכמה והתישבות הציור ע"פ הכח המדמה, שאיננו ראוי להיות משתלם, כ"א אחרי טהרת העומק השכלי, וכמוש"כ, ונביא לבב חכמה" (מלכים ב'), וצד החכמה היא עדיפה מצד הנבואה (ו"כ יב'), שנמר הנבואה צריך לכה המדמה שהוא כח קרוב לחומריות, אלא שאינו בא להשלמתו כ"א עד היות כח השכל בתכלית עומקו וטהרתו, ע"כ לחוק בלבו של אדם באופן חזק את יסודי המוסר והעבודה, צריך שכל החשתדלות המדומה מחדוש הרעיון במחוננו וקשורו בפעלים, יהיו צבורים בעומק מדעו האנושי, שתהיה בו הדעה התורנית קבועה בעומק הכרתו, ומה יבא לתכליתו גם ציורו המדמה שהוא היכל השכל המעשי, ע"כ צריך לזה מזוזה בפתחו, להשלים אל ההדוש, הבטחון והקצור. ג"כ החכמה הפנימית לכל צדדיה.

אמנם כל אלה הם הכנות שכליות, אבל יסוד הכל תלוי בלב וברצון האדם, ורצונו של אדם מתגלה בתקונו, ותקנת האדם היותר אדירה היא הצלחת בניו, ע"כ רק בואת יתקיים כל הבנין המוסרי ויחיה האות נאמן שנקלט בקרבו לזה הדעת ויראת ה' באורה קיים, כששמלא בפועל תקונו העמוקה ביותר ע"פ ההדרכה התורנית, שגם אם המקורם שלמו בו ולא בא בעצמו לדעת תורת ה', מ"מ יגדל בניו לת"ת. אמנם היסוד הכללי הוא שצריך שיהיה המדע קבוע בקרבו והרצון חזק בלבו לשאוף אל אור ה' וטובו האצור בתורת ה' התמימה, ושלמותו הוא כשיהיו הכללים ערוכים ברוחו באורח נכון, והפרטים מובנים בהתאמתם וקשורים אל הכלל, בדרך הברה ורגש, או בדרך אמונה כוללת בהורה, ע"כ מ"ל לר"מ שאי אפשר להדעה השלמה של הכרת הכללים וקשה כל פרטי התורה והמצוה בהלכות ודקדוקיהם, להתאמת בלבו של אדם, עד שיהיה קרוב הדבר בלבו לאהבם ולקיימם, כ"א כשיכיר בעצמו את הידיעה איך הפרטים יוצאים מתוך הכללים, והוא "שמוש ת"ה" בדעה וסברא לעמוד על עומקה של תורה, ורק אז יצא מכלל ע"ה, אבל שתסדר הדעה הנשגבה הרחבה והעמוקה של עבודת ה' בכל תכונתה להיותה קבועה בלבו של אדם, מבלי שיעמוד בעצמו על אורח דרכו הוצאתם של הפרטים והתאמתם, א"א, ע"כ מוכרח ג"כ שעם "שקרא ויצנה" יהיה ג"כ "משמש ת"ה", ובוה נתבאר כל גדרי ע"ה השליליים לכל הדברים"ל בהיותם כולם נקודות מרכזיות פועלות בפעולתן, ומראות מתוך כך בערכם החיובי על התוכן הנפשי של הנאמן ביראת ה' התמימה הראוי לאדם מישראל כבואו להשתלמותו, והם לעדה לו שיהיו כל בניו למודי ה', נגד הדוש הרעיון הכללי של התרוממות החיים בכללו שהם נכללים באכילת חולין במהרה, ומעשרות השנויים לעיל. אמר, ק"ש שחרית וערבית. ונגד במחוננו, אמר, כל שאינו מניח תפלין, נגד קשר הפעלים — כל שאין לו ציצית בבגדו, ונגד עומק החכמה — כל שאין מזוזה

לו מזוהה בפתחו, נגד יסוד התקנה בחיים — כל מי שיש לו בנים ואינו מגדלם לת"ת. ונגד ברור הידיעה, אמר ר"מ: "אפי' קרא ושנה ולא שמש ת"ה הרי זה ע"ה", כי רק כשעיניו יחזו מוצא ההלכות מרחובות מבויעי כללותיהן אז יבחין מתוך הפרטים עוצם כח הכללי, ומתוך ברור הכללים ויחושם החוק אל הפרטים, יגלה כחם והודם של הפרטים, איך שכולם נתנו מרועה אחד, ועל כאלה נאמר (תהלים פד): "אשרי אדם עז לו בך, מסלות בלבבם. עוברי בעמק הבכא מעין ישיתוהו גם ברכות יעטף מורה. ילכו מחיל אל חיל, יראה אל אלהים בציון. ה' צבאות, אשרי אדם בוטח בך".

ובל"ל מציאות היחש האמתי של הפרטים אל הכלל הוא היחש שבין תורה שבע"פ לתורה שבכתב, ע"כ "אפי' קרא" תושב"כ "ושנה" בתורה שבע"פ, ולא שמש ת"ה" להשכיל אל היחש שלהם זה אל זה "הרי זה ע"ה", כי הידיעה תשלש רק בדעת קשר חלקית. העוה יתן כח אל המסלות הפרטיות שבלבבם, וגם שהדרך רחוקה, והפרטים מיגיעים "במחשכים הושיבני כמתי עולם" (איכה ג), א"ר ירמיה: זה תלמודה של בבל" (פסוקין פד) "עוברי בעמק הבכא מעין ישיתוהו", שמהפרטים הרחוקים דוקא תצא האורה להשכיל כח הכלל הנהדר, גם ברכות יעטף מורה, המלמד הפרטים בדיוק, שנראה כאילו אינם בכלל הברכה הכללית, שמתברכת מפלגת אלהים של המדע העליון הכללי, "ילכו מחיל אל חיל", בקבוצת הפרטים למערכות שלמות, וממערבה לגבוהה ממנה, "יראה אל אלהים בציון", שמה מקום מרכזה של כנסת ישראל, מקום התכלית הכללית של תורת ישראל בכללה, והיא שעמדה להם לישראל להוליקם בעסקי הגליות וים הסוער של המון עמים רבים, ולא עזבנו הסוד. ה' צבאות", שכל צבאי צבאות שלו "אשרי אדם" משלים את הצורה האנושית, לכל פרטיה וכלליה, עד באו אל תכלית זה ספר תולדות אדם, וסוה ימשך שיהיה "בוטח בך", "מציון מכלל יופי אלהים חופיע" (תהלים נ) שם הוא כלל יופיו והודו, שאמתת החוד הוא בהשלמת כל הפרטים וערכם הנעים והמדויק, והוה מקום בית מקדשנו שהוא נזו של עולם, בית תפלה לכל העמים, ומקום ששם תותכים את ההלכות, ששם פנהדרי גדולה יושבת והוראה יוצאה לכל ישראל:

יא

"אשרי ליה, הוינן בר המרא דקאי אאוסדן ונועה, לאבוי א"ל מלכא הוית וקאי אמורא עלך, לרבא א"ל פטר המור גהוי מתפלך, א"ל לדורו הווי לי ואיתיה, א"ל ואי דפטר המור ודאי גהוי מתפלך." (שם נז)

החמור הוא סימן ההכנעה הנמורה וקוצר הדעת, שלא ידע כי אם אכוס בעליו. והוא בערך בטול דעת האמורא אל החכם שדבריו יתרגם, באשר איננו רשאי להשתמש בכשרוננו כ"א להוות עיניו ולכו דק לאשר יאמר לו החכם, בין יסכים על דבריו או לא,

כי לא לו המשפט (ע"י רמב"ם סי' פ"ד סי"ג ובהשגות סר"ל כ"ד ס"ט). אמנם גם ענין החמירות הוא ג"כ מיוחס אל החמור, וע"כ נתנה ג"כ מצות פדיון פטר חמור להעיר על ההתקדשות מהשתקעות בחומרות גסה, לא כמצרים, אשר בשר חמורים בשרם, (יחזקאל כג) והנה הפדיון יורה לנו שאמנם צריכה החומרות להיות נמצאת ונערבת, אלא שצריך שתעלה במעלות הקדושה. בר הדיא בהיות עינו צרה ברבא דלא יהיב ליה אנרא, צייר לו מעוט יחשו אל החמירות באופן הסורה הסרון הצלחה חמרות, ובר המרא קובל עליו וצייר בזה אות שהיה יכול לסמן עליו ענין רע, ע"כ ג"א"ל פטר חמור גהיט מתפלך, המעשה הסקרי חזק איננו בודד ויש לו יחש אל רבא, המרוחק מעניני החומרות ומשולל מהם, אמנם באשר אי אפשר להיות האדם באשר הוא חמרי נעתק לגמרי ומשולל מחמירות, ע"כ היה הפתרון בהיות הוי"ו גהיט, המורה כי הצורך הראוי להיות החומרות באופן מלא, במלא צרכיה וסעופיה השונים, הנה לא תהיה כ"א חסרה ומצומצמת. ויחש פעולת כתב התפלין על נפש הנושאם, וקשרם אל הכח הנפשי, העולה במדמה ובחלום, הוא אחד מלולאות המסכת של המציאות הגדולה הכללית, ודוגמא לזה פועלת גם ההיפנטיות לפעמים להיות בערך יחושי גם אל הכתב הנתון ביד הנפש המתפעלת מפעולות כאלה, והיו מאשר הפעולות והרעיונות יש להם יחש אל הדברים הנפעלים עבורם, בערך האותיות אל הדעות, והפעולות הסקריות אינם ג"כ נעזבות כ"א יש לכולם ערך ומכה, מקביל אל נפשיות נושאייהם ועניניהם הכלליים והפרטיים, שמתגלות לפעמים מתוך הערבוביא הנראית לעיני בשר בהללה של המציאות הגדולה:

יב

א"י יתכן אהורי ארי ולא אהורי אשה, אהורי אשה ולא אהורי ע"י, אהורי ע"י ולא אהורי ביהבנ"ם בשעה שהעבור מתפללין, ולא אסרן אלא דלא דרו מדי, ואי דרו מדי לית לן בה, ולא אסרן אלא דלובא פתחא אהרונא, ואי איכא פתחא אהרונא לית לן בה, ולא אסרן אלא דלא רכיב המרא אבל רכיב המרא לית לן בה, ולא אסרן אלא דלא מנה תפלין אגז מנה תפלין לית לן בה. (ש"ס סא).

המעלות שיש למנות בנוקן והפסדים שהאדם צריך לחזור מהן, ארבע הן. נזק גופני, נזק מוסרי, נזק שכלי, וכל אלה הם מה שנוגע לעצמותו הפרטיות, נעלה אמנם מב"ז שהוא הענין הרביעי, נזק גופני מוסרי או שכלי המסתעף לתקלת הרבוב, שממנו צריך לחזור מכל משטר. אהורי ארי—נזק גופני, ולא אהורי אשה—נזק מוסרי, אהורי אשה—נזק מוסרי, ולא אהורי ע"י—נזק שכלי בדעות, שיכול להחריב את כל בנין אשרו האמתי של האדם עד היסוד, אהורי

ע"ז, ולא אחורי ביהכנ"ם בשעה שהצבור מתפללים, — ההוראה ביד רמה, להתנגד ולולול בקדושת העבודה והמצות בהיותו סמוך ונראה לאחיו בני בריתו, היא רעה גדולה מאד, הסבלה כל חלק מוב מהפרט ומחבול, כי בזה יהפך האדם למזיק ומחרם אשיות האומה, וקדושתה הכללית, הולכי אחורי ביהכנ"ם בשעה שהצבור מתפללים, רבים המה בתוכנו בעונינו, והם מכאיבים כל חלקה מובה בישראל, בפרשם עצמם מן הצבור, ובורחים דרך לעצמם, הם מרבים שנאה ומשטמה בישראל, מפירים יראת אלהים מלב בנינו, ומעוותים את כל הישרה.

וְלֹא אִמְרֵן אֵלֶּא דְלוּכָא פִּתְחָא אַחֲרֵינָא כּוּ' יֵשׁ בּוֹה הַעֲרָה, כִּי לַפְעָמִים יוֹדְמֵן אִישׁ גְּדוֹל בְּעַמּוֹ נִפְרַד מֵעַם מִהֲמִנּוֹת בְּעִינֵי מִנְהֵי בְּלַל הַעֲדָה, מִפְּנֵי שְׂבוּנָתוֹ לְשֵׁם שְׂמוֹם, וּבָרַר לוֹ דְרֹךְ וּפְתַח אַחַר לְבָא לְאוֹתָהּ הַמַּעֲלָה וְהַקְדוּשָׁה עֲצֻמָּה שְׂבַל הַצְּבוּר מִבְּקָשִׁים אוֹתָהּ, הוּא לְמִשַׁל לַפְעָמִים אִ"א לוֹ לְהַתְּפַלֵּל עִם הַצְּבוּר מִפְּנֵי שְׂתַפְּלִתוֹ הוּא אֲרוּכָה בְּיִתָּהּ, אוֹ שְׂתוֹרָתוֹ אוֹמְנָתוֹ, וּכְיָרִיב דְרָכִים גְּדוֹלִים, בֵּינָן שְׂבַבַר בָּרַר לַעֲצֻמוֹ דְרֹךְ מְפּוֹלֵשׁ, לֹא נוֹכַל לַמְּנוֹת דְּבַר זֶה בְּבַלל פְּרִישָׁה מִהַצְּבוּר, הַמּוֹקֵת, מֵאַחַר דְּאִיתָ לֵיהּ פִּתְחָא אַחֲרֵינָא.

וְלֹא אִמְרֵן אֵלֶּא דְלֹא רְכִיב חֲמֵרָא, וְלֹא דְרֵי מִיּוֹדֵי וְלֹא מִנְחָ תַּפְּלִין אֲבָל אִיבָא חַד מִהֵי לִ"ל בַּהּ, בֵּינָן שְׂדַבַר כֹּאן עַל הַהֲשַׁחַתָּה הַיּוֹתֵר רַעָה שֶׁל הַפְּרִישָׁה מִהַצְּבוּר, צְרִיךְ לְהַבְחִין, כִּי לֹא נִמְנָו בּוֹה בִ"א הַסֵּין הַיּוֹתֵר גְּרוּעַ, שֶׁחֲשַׁבּוּ בְּמַעֲלָה יְרוּדָה, יוֹתֵר מִהוֹלֵךְ אַחֲרֵי עִ"ז, הַיּוֹיְנוּ שֶׁהוּא שְׂמוּךְ בְּתַאוֹת הַמְּרִיתֵינוּ מוֹשֵׁל בְּיַצְרוֹ הַחֲמָרִי, עִ"כְּ לְבוֹנוֹמָה לַפְּרוּשׁ מִן הַצְּבוּר לְלַבֵּת בְּשִׁרְיוֹת לְבוֹ הָאוֹת — הַמְּשַׁלִּים לֹזֶה הוּא, שְׂאִינּוּ נוֹשֵׂא בְּעוֹל עִם הַצְּבוּר בְּעִינֵי חֲבָלִיּוֹם, וְגַם פּוֹרֵשׁ הוּא מִן הַצְּבוּר בְּעִינֵי חֲבָלִיּוֹם הַמּוֹסְרִיִּים הַשְּׂיִיכִים לְעִבּוּדָתָּ ד'. אֲבָל בְּהוֹת לוֹ עֲדִיּוֹן שֵׁם וּזְכַר בְּיִשְׂרָאֵל, מַצַּד תְּכוֹנּוֹת מוֹבּוֹת, שֶׁהוּא מוֹשֵׁל בְּיַצְרוֹ וְלֹא נִשְׁדָּךְ אַחֲרֵי תַאוֹת בְּהִמּוֹת, וְדַאי יֵשׁוּב לְהַתְּחַבֵּר עִם הַצְּבוּר בְּכָל הַדְּרָכִים, וְיֵשׁ לוֹ תְּקוּהָ, אוֹ מִפְּנֵי שֶׁהוּא עִכ"פּ נוֹשֵׂא בְּעוֹל הַצְּבוּר, הַדְּבַר מוֹכִיחַ שְׂבַקְרָב לְבוֹ פְּנִימָה יֵשׁ אוֹר שֶׁל קְדוּשָׁה וְזִיק יְהוּדָה שִׁישׁוּב לְתַחִיבָהּ בְּהַנְּדַמְנוֹת הַסְּבוֹת הַמּוֹכְשִׁוֹת, וְאִינּוּ אֲבוֹד לְנוֹ לְגַמְרִי, אוֹ שֶׁהֵנָּה עִכ"פּ יֵרָא ד' שׁוֹמֵר תּוֹרָה וּמְצוּה בְּחַפְצֵי שְׂמִים, דְּבַר זֶה הַמְּנַבֵּר יֵרָא ד' בְּלִבּוֹ שֶׁל אָדָם וְדַאי יִבְיָאָהוּ לְחַזוֹר לְמוֹטָב וּלְהַשְׁתַּתֵּף עִם הַצְּבוּר בְּכָל דְרָכֵיהֶם, וְאִין לְבַלּוֹ עִם הַכֵּת הַגְּרוּעָה הַנְּבַדְלָת לְגַמְרִי וְהִינּוּ "דְלֹא רְכִיב חֲמֵרָא", הַכֵּת וּמוֹשֵׁל עַל חֲמָרוֹ וְתַאוֹתָיו, וְדִלֹא דְרֵי מִיּוֹדֵי, לְשִׂאת בְּעוֹל עִם הַצְּבוּר, "וְדִלֹא מִנְחָ תַּפְּלִין", שְׂכוֹלָלוֹם כָּל הַתּוֹרָה כּוֹלָה (פְּסוּקֵי י) "לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת ד' בְּפִיךָ — הוֹקֵשָׁה כָּל הַתּוֹרָה כּוֹלָה לְתַפְּלִין" (קְדוּשֵׁין לֵב), "אֲבָל אִי אִיבָא חַד מִהֵי לִית לֵן בַּהּ", אִינּוּ בְּמַדְרַגָּה הַיּוֹתֵר גְּרוּעָה, וְיֵשׁ לוֹ תְּקוּהָ, עִם שֶׁהוּא צְרִיךְ תְּקוּן, "אֲבָל מְצוּה גּוֹרֵדָת מְצוּה וּסְפוּן שִׁישׁוּב הוּא אוֹ זְרָעוֹ, עִכ"פּ מְשִׁאֲרֵית יִשְׂרָאֵל יִחְשַׁב לְסַעֲדוֹ וּלְקַרְבוֹ :

„מפני מה אין מקנהין בימין אלא בשמאל, אמר רבא מפני שהתורה נתנה בימין שנאמר (דברים ל"ג) „מימינו איש דת למנו, רבה בר בר הנה אמר מפני שהוא קרובה לפה, ורשב"ל אמר מפני שקושר בה תפלין, רב נחמן בר יצחק אמר מפני שמראה בה מעמי תורה. בתנאי, ר"א אומר מפני שאוכל בה, ר"ו אומר מפני שכותב בה, ר"ע אומר מפני שמראה בה מעמי תורה. (שם פב.)

הימין מתייחס יחוש של ערך ורושם אל הענינים הרוחניים, מול הענינים הגשמיים שראוי להכירם בתור הלושים מהם, בערך ימין אל השמאל, להכיר שחוקו של עולם וקיומו תלוי ביותר בצורתו הרוחנית, בערך חכמתם של הכריות ויתרונם הרוחני, לא בכחם הכשרי המנושם, ולמעלה בקודש — מימינו איש דת למנו.

רבב"ח אמר מפני שהוא קרובה לפה. פיו של אדם, שהוא משמש כאחת, לענינים הרוחניים הנעלים, של הדבור, ולענינים הגשמיים, של אכילה ושתיה, מורה שעניני החמירות לא נוצרו להיות עומדים לבד, כ"א להתעלות בערך מכובד, באופן שיהיו ראויים להשתמש בכלי אחד עם הרוחניות והמעלות האמתיות. ע"כ הימין הקרובה לפה. היא ראויה להכבד בהמנע בפיו האפשרי משמוש המורה על פחיתות צד החמרי של האדם, כי על ידי פעולות החולכות לימין — לצד השכל והמעלה — אף בגשמיותם, יתעלה על ידם האדם, אל מצב הכבוד וההתנשאות מכל דופי וכושת.

רשב"ל אומר מפני שקושר בה תפלין. יתרון הימין על השמאל, הוא נערך ג"כ לעומת יתרון כח פועל על כח מקבל פעולה, יתרון צורה על החומר. האדם הוא פועל ונפעל, עיקר יתרונו הוא מצד היותו פועל לא מצד היותו נפעל, „הצדיקים לבם ברשותם“ (מדרש רנ"ב תולדות) והם פועלים, „הרשעים הם ברשות לבם“ והם נפעלים. ע"כ יתרון צד הפועל על צד הנפעל ראוי שירשם באדם בכל דרכיו. וכיותר בהנטיית המוכרחות למצב הבהמי שהוא מצד הנפעל שבו, שיתעודד להתרום אל צד הפועל שבו, הצד הימיני, שהוא הפועל, פועל ג"כ אותה היר בהפעולה התורית, של קשירת התפלין, וצד השמאלית היא הנפעלת — מקבלת הפעולה, בערך החומר אל הצורה.

רנב"י אמר מפני שמראה בה מעמי תורה, החכשר לקבל רושם של התרגשות מצד השכלה הוא היתרון האפשרי של החמירות, והימין בהיותה קרובה יותר לקבלת השפעה מתכונות השכליות ניכר הדבר בה, בהתנודדה ע"י ההתרגשות של הפין הוראת מעמי תורה, והוא לעדה שהוא קרובה יותר אל חוג השכל והקדושה, וראויה לכבוד.

בתנאי, ר"א אומר מפני שאוכל בה. יש אדם שעומד במצב מוסרי בזה, שדרכיו החמריים עומדים באורח ישרה בתור תכנה לדברים-הרוחניים, והמעלה הזאת של התאחדות החמירות היא השנויה

בלשון "קרובה לפה", אמנם המעלה היותר שלמה היא שתהיה ב"ב ישרה נפשו של אדם, עד שכל דרכיו הם מכובדים לעצמם, החומריות והקדושה השכלית, הם לא לבד דברים ביהש שכונני, ב"א נ"ב מעורבים בהתחברות מזגית. למעלה זו יש יתרון לא מצד קרבתה לפה ב"א מצד שאוכל בה, אמנם עוד יש יתרון יותר גדול בפעולות החמדות שמצד זה ראויים לכבוד חלקי הנפש, להכיר יתרונם בנפשות המעולה אל צד המעלה, שהרי לא רק לזמנו ודורו של אדם ישאירו הכחות הנשמיים את הפעולות ההוגנות, ב"א לדורות, לעד ולעולם. וראוי שיחקק יתרון הימין על השמאל, כערך יתרון ההוה, והדור שהוא עומד במרבו כשהוא נערך לבדו, לעומת כל הטוב שאפשר להשפיע על העתיד והדורות הבאים, שבאופן מוחש פשוט, יתגלה בכתובה של דברי תורה חכמה ודעת ומוסר השכל, וה"ה לכל המעשים הקיימים, וקבועים לדורות. לאלה ב' מערכות הפעולות, ראוי לחלק את יחש הימין מול השמאל, ולתן יתרון לימין, למען יתעורר האדם לתן יתרון אל הדברים הטובים שראוי לו לעבוד בשביל הכלל בתור נחלת עולמים, יותר ממה שהוא יכול לעבוד בגללו בתור ההוה, העובר ובלתי מתקיים, ומפעולות קטנות באות תוצאות גדולות, וההוה פונה תמיד אל הנצח:

יד

"הני דבי ד' ישמעאל יוצא אדם בתפלין בע"ש עם השיבה, פ"ז מין האפר רבה בר רב הונא הויב אדם לסשמש בתפלין כל שעה ושעה ק"ו מצין מה צין שאין בו אלא הזכרה אהר אמרת תורה (שמות כח) "והיה על מצחו תמיד" — שלא יסות דעתו מסנו. תפלין שיש בהן אזכרות הרבה פאכו"ב. הלנך מדכור דכור לחו" (שבת יב)

התפלין הם מיוחדים לימי החול, "יצאו שבת ויו"ט שתן עצמן אות" (עירובין טו). הערכת הדבר בכלל הוא, כי לאדם נהוצת התקדשות הצנונית כדי לבא על ידה אל הפנימיות העצמית, הכלית מעשים רבים תוריים הוא כדי לשמור את נקודת הקדושה הפנימית, שגלוי וידוע לפני יוצר האדם ב"ה שלא תהיה נקנית לאדם ב"א ע"י אותן הפעולות, ולפי ערך התגברות הקדושה הפנימית העצמית באדם תוכר פעולת הדברים שמסמנים הקדושה הצנונית בפעולות מעשיות להביא אותו לבך. כדי להורות שהקדושה העצמית היא העיקר, אמרה תורה באות התפלין, שהוא יסוד להוראת ההרשמה הצנונית של קדושת המעשים, למען יבא האדם על ידם לקנות הקדושה העצמית הפנימית — למען תהיה תורת ד' בפידך. ושבת ויו"ט א"צ אות, משום שבהם צריך האדם להתעלות מצד פנימיותו, עד שלא יהיה צריך סעד הצנוני לתמכו, והוא לאות על פרטי דברים, בתליכות היחיד והצבור, שכפי הנפילה הפנימית, בן צריך

צריך שיתמלא המקום לתן סעד, שלא יפול האדם הפרטי או הכללי בנופלים, מקדושתו החצונית, ע"כ מצד הנפילה הגדולה של כלל האומה, שגם בעונינו פוורנו הגדול ורחוקנו מבית חיינו, יחד עם זה עצמו גרם, שגשתבחה תורה והלכה בחורה, ונתרבו הספיקות, ועם רבוי הספיקות יצאו בהכרח תולדות של חומרות, שבכלל נתרבה חוג המעשי. ומאת ד' היתה זאת, שההתרחבות המעשית היא משובה את האבדה הרוחנית של עצם זוהר הנפש שהועם ע"י הירידה הגדולה של האומה, ואלה הדברים שהם בערך יסודה של תורה ועיקרה—הצונים, הם מקיימים את האומה בקדושתה ואמונתה, לשם ד' אלהי ישראל. והנה צריך האדם להזהר, להוקיר מאד כל הדברים החצונים שגורמים לשמור הקדושה הפנימית בכל חומרות הספיקות שבהם ולדעת שכ"ז שעוד לא שבו לנו כל מהמודינו מימי קדם, כלזמן שאין לנו מלך, נביא, וסנהדרין גדולה במקום אשר בחר ד'—בביהמ"ק, שתצא מהם תורה לכל ישראל בלא שום ספק בחוראה. כל החירות הזאת בכל החומרות הבאות מצד הספיקות הם הם יסודי חיינו, וכי בעויבת אלה הדברים שע"פ החשגה הוכנו מראש לשמור את הקדושה הפנימית הישראלית בעצם הירידה תוכל לגרום תוצאות רעות ומרות מאד. דומה לדבר שהתפלן שהם מיוחדים לימי החול, אמנם בשבת ויו"ט ימי העליה והקדושה, הם עצמם אות"א אין צורך בלבישתן, אמנם, הלילה לדחוק בזה את קצם, ויוצא אדם בתפלן ע"ש עם השי"כ ה, וכך היא המדה, שהרי עוד לא זרחה שמש הקדושה העצמית, וצריכים התפלן לפעול פעולתן. למען תהיה תורת ד' בפוך, עד שיופיע אור קדושת השבת, והקדושה החצונית של התפלן תתמלא ע"י קדושת השבת הפנימית. וכן בעניני כלל האומה, שהדברים החצונים הרחבת התורה, בקומה שנתוספו כמה דברים מצד הספיקות שתולדתן היא הנלות והפורה, והסרון שופמינו ויועצינו, אמנם בין כה וכה חרי האומה מתעמקת במדה יותר רחבת במעשים של עבודת ד', מדקדקת במצות לכל צדדי ספיקותיהן, שומרת שני ימים טובים בגלות, מפרשת שתי הלוח בסוריא, שעליהם אמרו חז"ל (נדרש רבא פ"ט ס"ט) "שמוני נומרת את הכרמים, על שמרמי שלי לא נמרתו" — על שלא שמרתי יו"ט אחד בתקונו באר"י חרינו משמרת שני ימים טובים של גלות בתו"ל כו', אבל לאחד שגם המצב ובאת הירידה, היתה התרחבות הקיום המעשי, אע"פ שבא מצד ספיקות — שסתן היו קלקלים לאומיים — גורמת קיום והצלה והשבת רוח הקודש הראוי להיות מלא בעם ד' בלבותם, והזמן שישוב המצב לשנים קדמוניות שתהיה התורה כולה סבורת יוצאות מן המקום אשר יבחר ד', הספיקות יתבררו, ויחסרו לפי זה כמה ענפים מעשיים, שהיו מורגלים באומה מפני הספיקות, שבהיותם געשים המשיכו והגדילו את הקדושה הישראלית באומה, כי רבוי המעשים לשם ד' מקרב את הלב לאבינו שבשמים, או בעת המאושרה יופיע אור ד' וכבודו, סגולת הקדושה הכללית, אור ד', הנבואה, ורוח"ק שהיא סגולה מיוחדת

מיוחדת לישראל—ישוכו לנו, ותמלא הקדושה הפנימית את מקום הקדושה החיצונית של אלה המעשים שהם בערך תפלין לומי החול, לעומת קדושתן של שבתות וימים טובים עצמן, אבל עם השיבה יוצא אדם בתפלין, והלילה להניח את הפרט או הכלל בלא מנין של הקדושה החיצונית עם כל פרטיה והרחבותיה, ב"ו שלא באה בכל תקפה ועוזת הקדושה הפנימית, "יום שבת קודש" שרומז נ"ב ליום - שכולו שבת, שפדונו ד' ישוכו ובאו ציון בריתה ושמתה עולם על ראשך.

"מ"ט, ביון דאמר רב"ה חייב אדם למשמש בתפלין בבשו"ש קו סצין כו" החיים מהזכרים הם מתכליות ואמצעים, המאושר החולך בדרך ד' הוא לא יחליף את האמצעים בעצם התכלית, מי שלא ישרה נפשו בו יאבד דרך ויטבע בים החיים בחיותו מושך באמצעים של החיים להסיר מלבבו התכלית שלהם, הידיעה בערך התכלית של החיים, לא תהיה בכל הנפשות כשוח, אמנם "כל מעשיך יהיו לשם שמים" (תוס' פ"א) כבר באר הרמב"ם (שמונה פרקים), את הגדול מה שאמרו בו ז"ל, למצא נקודה מרכזית לכלל החיים, שכל פרטיו אליו ישוכו אבל ההשכלה מהו הפיץ ד' בעולמו ומהו המגמה העליונה של החיים, כפי גדולת האדם בהכמת אלהים וביושר לבב בן ישכיל יותר אל דעת יסוד תכלית החיים.

ור"ה האיש הגדול ישכיל בגדל דעתו את הנקודה היותר נכבדה שהיא באה משפע הכלל של הנקודה העליונה שכבר השיגה בחומסות נפשו, סוד הרצון האלהי בכלל המציאות, וקשר הרצון העליון הזה בפרטים הרבים ובהליכותיהם השונות, אמנם כלל האנשים שלא יוכלו להשיג עד המעלה הרמה הזאת אי אפשר להם להשיג במושג אחד את כלל התכלית האלהי, ע"כ יתפזרו להם המרכיבים בתכליות שונות, ויהיה אצלם, התורה והעבודה החסד והרחמים, החכמה והנבואה וכ"כ, כל אחד ממלא תעודה נכבדה תכליתית, כי באמת כדאי הוא כל הפיץ נכבד לעצמו לחיות נקבע בתור תכלית להפיץ העליון בחיים, ואל כל אחד מאלו המרכיבים שישגשגם לפרטיהם יוכלו לצבור המון מעשים והדרכות השייכים לו, ובה ימצאו דרכם בחיים, עד שיתרוממו יותר וכל מה שיתרוממו יותר ישיגו את אחדות התכלית ביותר, עד שלפעמים וכל איש להשיג כראשית דרכו, את התכלית הכללי מפורז בכל מעשה טוב, בכל מצות פרטית, במדה בפני עצמה, וכשהכרתו תתרחב ישכיל איך המצות הרבות ומעשים טובים רבים מתכנסים לקומם תכלית מאוחד נשגב ונעלה, שהוא הפיץ ד' הפנימי, תתכנס אצלו השגת התכלית תחת היותם בנקודות מפורזות, למקום אחד נשגב, עד שברום מעלת הדעת וההשגה המתורה שיכול לכנס את כל פזורי התכליות אל מקום אחד, הפיץ ד' בעולמו, שהוא ית' אחד ושמו אחד.

והנה מובן הדבר שלפי ערך גדולת השגת התכלית, כן יהיה ההושם שיעשה על הנפש להמשיך כל פרטי מעשיה ודרכיה אליו, ע"כ אינו דומה דבקות הנפש לחיות הולך אחרי ד' ודבק בחפיץ העליון בשמחת

ולב טוב, למי שעדין עומד הוא באמצע דרכו, ותכלית החיים והמציאות צריכה לפי מדעו להתפזר על עברים שונים, למי שבבר השני עומק החפץ האלהי, לפי ערכו וכבר נתבטחה אצלו התכלית האלהית אל מקום אחד דם ונשא.

והנה הכהן הגדול שכשהוא בתקונו, מצד יחסו הכללי ראוי להיות ברום מעלת המוסריות, והדעת את האלהים לאמתתה, לו צריך שיהיה נשקף המציאות כולו, וכל ארחות החיים הרבים, בכל אחדותם, ע"כ אין צריך בציין הקודש, כ"א אזכרה אחת "קודש לד", אמנם לא בן היא מעלת האיש הפרטי, ובכח"ג בעצמו בהערכתו הפרטית, הוא צריך לפזר תכליותיו, ועל כל חפץ יקר ערך יקרא שם ד' עליו שבאמת הכל, כל דבר קדוש וטוב, כל קדושה תורה ומצוה, נאצל משם ד' הכללי, הכל הולך אל מקום אחד, אבל מהפרון כח לכנס הכל בכלל אחד צריך להתפזר בפרטים, ולהסתכל בתכלית כ"א כפ"ע, בשם ד' הנקרא עליו, עד אשר יבא לתכלית החיים על ידם. "נר לרגלי דברוך, ואור לנתיבותי" (תהלים קיט) ע"כ תפלין יש בהם אזכרות הרבה. והנה המגמה הפנימית היא צפונה בלב, והיא צריכה לישר את דרך החיים בכל מעשה האדם להיותם קודש לד', ומעתה למדנו כמה האדם צריך להזוק מעשי לשמור בקרבו את הנקודה התכליתית, שם ד' שנקרא עליו, שגם הכהן הגדול, שרמה מעלתו, והשגתו כוללת את אהדות התכלית הכללי, עד שדני לו באזכרה אחת, מ"ס צריך שלא יסיה דעתו ממנו, אע"פ שגדול הרושע בשפעו הקדוש העצום מאד, עאכ"ו תפלין שיש בהם אזכרות הרבה, שאי"אפשר שיהיה הרושע כ"כ נשגב שחרי עוד צדיקים האזכרות הרבות לבא למקום אחד, לאזכרה אחת, ועומד הוא באמצע הדרך, כמה צריך להוחר מהיחס הדעת, וזה המשמוש המעשי, יעיר את האדם בכלל על חובת השקודה במעשי התורה והמצוה, להוציא מלב המתחכמים המתפתים שישנו את הנקודה הפנימית שכאור התורה, גם בעובם המשמוש שבתפלין—המעשים שבפועל, שהם נתכוננו מאת נותן התורה, ויוצר רוח האדם בקרבו, איך לכונן עליהם את רוחו אל תכליתו הנשגב, לסדר אורה היוו בדרכי צדק שיובילו אל תכלית המובח את האדם הפרטי, ואת כלל האומה הישראלית ששם ד' נקרא עליה, כדברי חז"ל (נרבות ו) "וראו כל עמי הארץ כי שם ד' נקרא עליך — אלו תפלין שכראש".

הלכך מדבר דביר להו', תכלית התפלין הקדושה החצונה הנקנית ע"י זכרונות של מעשים העומדים מחוץ לנפש, לבא עליהם לקדושת השבת, הקדושה העצמית, הנותנת נשמה יתירה, ע"כ לא תעיק לעולם הקדושה החצונה את הפנימית כ"א תסעד אותה, ובבא זמנה תזכיר היא עצמה לקבל אותה כראוי, אמנם הנסוגים מדרכי ד', שבעטו בקדושה החצונית—בנופה של תורה, ורצו לקנות את הרוח, "פושעי ישראל בנופך קרקפתא דלא מנה תפלין" (ר"ה י) הם ישכחו גם את הקדושה הפנימית, כי לא הוכשרו לקבלה, והתואנה

אשר יבקשו לזה הוא כי הקדושה ההצננה השקיע דעתו של האדם במעשים ותשכחה את המושג הצנוני העיוני — לא כן הוא כי מתוך שמתעסק במצות המעשיות עיני הדברים הכמוסים ננונים בעומק יסוד המצוה מתהקקים בגופו ונפשו, והזכירה תגדל ביותר למשך אותו אל מעלת הקדושה של הדעות התבוננות הרמות, הלכך מדבר דביר להו"י ובבוא קדושת השבת בזמנו ישכיל ויזכור לקבלה בלב טוב ובנפש נדיבה, ולעולם לא יעטיקו התפלגין לגבול קדושת השבת, ע"כ יוצא בהם נס בע"ש עם השיבה:

מז

תנ"א מעשה בתלמיד אחד ששנה חרבה וקרא הרבה ושימש ת"ח הרבה, ומת בחצי ימיו, והיתה אשתו נזמלת תפלגו ומחזירתם כבכ"ז ובכ"ד ואמרה להם, כתוב בתורה (דברים ל) כי הוא חייך ואורך ימך, בעלי ששנה הרבה וקרא הרבה ושימש ת"ח הרבה, מפני מה מת בחצי ימיו, ולא היה אדם מחזירה דבר, פעם אחת נתארחתי אצלה והיתה מסתתרת כל אותו מאורע, אמרתי לה, בחי, בימי גדוהך מהו אצלך, אמרה לי, חס ושלוש, אפילו באצבע קטנה לא נגע בי, — בימי לבונוך מהו אצלך, — אכל עמי, ושתי עמי, וישן עמי בקרוב בשרי, ולא עלתה דעתו על דבר אחר, ואמרתי לה, ברוך המקום שחרגנו, שלא נשא פנים לתורה, שהרי אמרה תורה (ויקרא יא) „ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב“, כי אתא רב דימי אמר כמה חדא הואי במערבא אמרי אריי בר יוסף סינר מפסיק בינו לבונה" (שם יג).

הסדר המורגל בלמודים הוא מקרא, משנה ותלמוד שהוא שמוש ת"ח, כן הוא הסדר התדרגי, של התינוק המתחיל ללמוד מצד טבע הענינים בעצמם שאם לא יקדם למוד המקרא, אין ענין להכנת המשנה וכן הלאה, וכן הוא מצד התבוננות הראויות להיות נקנות ע"י הלמודים, כי שלשה הם הענינים שצריך האדם להקנות לעצמו ע"פ למודו, הנשי חלב, שיהא לבו לב שומע נופח אל הטוב — הקדושה ויראת ד', אח"כ הידיעה המעשית איך להוציא אל הפועל את הנשי חלב הטוב בחיים ובמעשה, שהם כל דברי התורה הזאת המעשיות, אח"כ הנבחרת השכל בעיון, בדברים העיוניים, בין במעשיים במה שצריך עיון ושקול, בין בדברים הסופשטיים, מחדעות והאמונות, והנה בראשית ילדותו של האדם איננו ראוי לתבחין סדר מעשי, כי רוחו זר מהחיים לפרטיהם, ואיננו מסוג הענינים המסובכים הנמצאים בחיים בפועל שהם הם הנורמים להצריך לאדם סדר מעשי, למודי כי החושך הנמצא בסבוכי החיים הוא הנורם את הצורך לאור ד' „נה לדגלי דבריד" שיופיע, והילד בתומת לבנו לא יוכל לשער כל אלה, כי לבו מלא תם ואהבה לכל החיים, והוא הוא את העולם בולו כמישור במקור אורה ואמת. ע"כ לא יאח לילד ללמוד

המון פרטים של נדרים מעשיים בהליכות החיים בפועל בראשית דרך התפתחות שכלו.

אמנם את ההרגשות, צרכים אנו לפתח בו. רנשי קודש, שתומת הילדות תועיל להקליטם בלבנו הטחור והרך המוכן לאור קודש. ע"כ התורה שבכתב מוכנת היא לילד בראשיתו שאע"פ שממנה כשהיא לבדה לא יוכל האדם להשתמש שמוש מעשי, אבל היא מעוררת את הרגש הטוב, את קרבת ד' בכלל הכרת רחמיו והשנחתו אהבתו וחמלתו על בריותיו וביחוד על ישראל עם קרובו, מוסר הנביאים ותהלות אל חי אשר בכתבי קודש, המה מעוררים רנשי הלב הטבעיים להדריכם בדרך ישרה וקדושה. ואח"כ כאשר יכנס יותר אל עמקי החיים אז הניע הזמן שצריך להדריכו בלמודים מעשיים שיבאו בתוסס היסודי ע"י המשנה, ובהיותו כבר חמוש ברנשי לב נכונים ודעת המעשים הישרים, אז תבא העת הראויה להגדיל שכלו בהתפתחות עיונית.

אמנם האדם הגדול שכבר עול החיים עליו נטוי, הוא בהדרגתו התמידית לעצמו צריך להקדים הסדור המעשי, קודם שישתדל להגדיל את תפארת רגשותיו, כי עלול הוא סבל החיים לקלקל את סדר מעשיו, אשר אז לא יוכל כלל להתנשא אל הרגשות הקדושות הערוכות בתורה ובנביאים. ע"כ הסדר הרגיל בחיים לאיש בא כבר בשנים אשר בתורת ד' הפצו — הוא משנה, ואח"כ מקרא, ההפך מהסדר הטבעי הילדותי, ע"כ נאמר כאן בכיון "ששנה הרבה וקרא הרבה" — ואח"כ הרבה חיל בפתוח השכל בעיון — "ושמש ת"ח הרבה". שמוש ת"ח הוא שם מפורסם לדברים העיוניים שבתורה, להורות כי סבל הדברים העיוניים ישנם כאלה שלא יוכל ההוגה להוציא הבנתם ע"י דבור פה, כי נעלים הם סבל שפה והניון. לפעמים נמצאים דברים כאלה בענינים הנבוכים בחקרי אלהות, ולפעמים נמצאים ג"כ כאלה בדברים מוסריים המסתעפים ע"פ עומק חכמת הנפש, אשר אם יאמר האומר לבארם בניב שפתים לא יוכל, אמנם המשמש ת"ח הוא יביר במעשיהם, וע"י המעשים החצונים יעמוד ג"כ על מערכות רעיוני לבכם, הוא יביר וידע ג"כ את אותו החלק העיוני שאינו יכול להספר, לא בניב שפתים ולא בעט סופר, כיא יתבאר ויוחק בלב מבין ההולך את חכמים, המקיים ולדבקה בו" (דכריס ל) ע"פ דחזיל (ספרי סס כתובות ק"א) "הדבק בחכמים ותלמידיהם". כי השפה והספרות לא יוכלו לתן כ"א את צל החיים של הקדושה והניונה הנעלה, אבל עצמם של חיי הקודש הם נמצאים בת"ח החיים ע"פ דרכי קודש אלה, והאמצעי להניע לעומק הידיעה בזה הוא "שמוש ת"ח".

ומת בחצי ימיו: יסיו של אדם עומדים להחלק לחצאין, הסחצה הראשונה צריך הוא להשתלם לעצמו, בגדולו הגופני והחוסרי, ואח"כ התורני העיוני והמוסרי. אמנם הסחצה השניה ראוי כבר שיחל להשפיע על מה שחוץ לו, להעניק מטובו להצעירים ממנו, למען ידעו גם הם ללכת בדרך ישרה.

והנה ישנם אנשים שהשחיתו דרכם אפי' בערך עצמם, והם אינם ראויים אפילו לחיים של המחצית הראשונה, אלה שנאמר עליהם (תהלים נו) „אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם“. אמנם אותו ה'ה' שלפי הראוי לעצמו השלים חוקו, והחסרון הנמצא בו שנגללו היה הוא ראוי למות, הוא לא לפי הערך שפעל הדבר על עצמו כ"א לפי הערך שפעולה של הנהגה כזאת, מאדם רשום כזה, תוכל לפעול על אחרים בהיותו כבר פועל ומשפיע, ע"כ היה ראוי להצי ימיו, אמנם המחצה השנית, שעבור האחרים, בשביל ההשפעה שראוי לו להשפיע על הסובבים אותו, ועל בני הדור הצעירים, שם היה יכול לצאת הריסות גדולות, ולפי הירידה של המקבלים יתרחב פרוץ קטן המתנלה במשפיע, ע"כ מת בחצי ימיו, למען תת מקום למוד לזולתו מהמשפיעים על אחרים לסור ממוקשי מות וללכת באורח חיים.

והיתה אשתו נוטלת תפלו כו". לפעמים יש אדם שעם מה שהוא קורא ושונה, גם משמש ת"ח, מ"ס תכונתו הפנימית היא כ"כ רעה עד שרוחו זרה לתורה ויראת ד', ע"ז אמרו חז"ל (יומא עב) „זכה נעשית לו זר, לא זכה זרה הימנו“ — „אכתוב לו רובי חורתי כמו זר נחשבו“ (כ"ט ט), ונאמר (תהלים כ) „ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חוקי, ותשא בריתי עלי פיך“, והוא נגד מה שנאמר בתורה בענין תפלין (סמוס יג) „למען תהיה תורת ד' בפוך“ היינו שלא תהיה רוחו זרה לתורת ד' כ"א תהיה כמנוחת בתוכיותו ופנימיותו. אמנם הרשע, אף שהונה בתורה — למטרה חצונה — איננה נכנסת בפנימיותו, והוא נושאה עלי פיו לא בפיו.

והנה זה הכשרון הפנימי א"א להביעו בשפה ולהסביר איך יוכר האיש התם, שרוחו נאמנה עם תורת ד' והיא אצלו ערוכה בכל ושמורה. אמנם התפלין הם מורים על כך, בעדות הכתוב, ע"כ „היתה נוטלת תפלו“ להורות שהתורה היתה לו זר, לא זרה לו, ולא מן השפה ולחוץ כ"א היה דבק בה בכל נפשו ומאדו.

והנה שאלות מוסריות ישנן שמתישבות ע"פ ארחות השכל החושב וחוקר, ויש שמתישבות ע"פ ההכרה ההרגשית שהיא מפלאה לפעמים תעופת בה השכל ומשלמת את הבינה במקום שצריך לעוף עם השכל על כנפי הציור. ביהכ"נ, הוא מקום הנדלת הרגש בהיותו מיוחד לתפלה ושפיכת שית, ביהמ"ד, הוא מיוחד לחקר ושכל הנינו, ע"כ היתה נוטלת תפלו, כלומר האיש הזה שהנינו לבבו היו בתורת ד' והיתה דבקה בו ברב עז, איך לא השלים ימיו — היש לפתור שאלה זאת בדרך הרגש המיוחד לבתי-כנסיות, או בדרך הדרישה המיוחדת לבתי-מדרשות.

ואמרה להם: כתוב בתורה „כי הוא חיך כו“. התורה משלמת את האדם בחיים, היינו בתעודת החיים לפי צרכם לעצמם, גם אורך ימים חתן היינו שתספיק ביד האדם להספיק תעודת החיים בעד העתיד בעד דור יבא. ע"כ תצויר השלמת החיים היוצא חוץ לנבול התעודת הפרטית בשם „אורך ימים“, שמאריכים הם על המדה המנובלת

לפרישותו של אדם — ובבעלי נשלונו החכמות כולם, והיתה התורה צריכה לפעול עליו העודתה.

ולא היה אדם מחויבת דבר, הפלאות המודמנות על חקי ההשגחה ותרם הלמודים הטובים שהם אורו של עולם, הן מוכנות בהשגחה נפלאה ע"פ סדרי החכמה האלהות שעל-ידן יתרום האדם לבינה יותר נכונה מההבנה השמטתית. מוכן הדבר, שהביעה העמוקה הביא לעולם את הטובת האמתית בארצות החיים והמוסר הטוב, מה שאין ההבנה השמטתית יכולה להביא זאת אמנם כדי שתעורר הפליאה את כח החושב ורנשות הלב באופן שלא כדי שיהיו הכל מוכנים לקבל הרושם הטוב של ההבנה השלמה כשתבא אחר הפליאה, בדוגמת "מים קרים על גפש עיפה" (מסלי כס), שהעמאון הקדום מכין את ההתקבלות הטבעית ע"כ צריך שתהיה הפליאה הולכת בכל תקפה ומשרמת שרמ גדול בנפשות רבות, וכשתפעול בכל תוקף לזעזע את המון כחות הנפש, אך רק אז יתקבל כל כח האמת הברורה כשתבוא לפתור את השאלה המסובכת. וזה הדיון נהג בכל השאלות הגדולות, שלפי ערך גדלן ולפי הערך של גדולת הפעולה הצריכה לבא ע"י הפתרון האמתי כשיתגלה בעולם, כן צריך שיגדל כח הזעזוע של הסרון הדיעה, של המוכנה הנוראה לפני התגלות מאור האמת, וכן הדבר נהג כשאלות הכללות הנוגעות לכלל המין האנושי, ומוסריותם דעותיו והגיונו, הנוגעים בארצות חיינו הגשמיים והרוחניים, וכן היה הדבר נהג גם במקרה פרטי, שג"כ אינו יוצא מהסדר הכללי מפני שהוא נופל בו את מקומו הראוי לו ע"כ בשאלה זו שחיתה צריכה לפעול פעולה חזקה ונמשכת בהשובתה, היתה התנגדה המודמנת שעשתה רושם גדול בפלאותה, כי הענינה הסוערה הזאת היתה בפענותיה מרעשת את הלבבות, ומו שישקיש את הוחת ורוח כל משתומם על כל מציאות המאורע לא נודמן לה. כה היתה הרושם הולך הלוך והזק מפני "שלא היה אדם מחויבת דבר".

ב"א נתארחתי אצלה כו' שחרי אמתה תורה ואל אשה וכו'. במקום שהדברים התוריים והדברים הטבעיים מודמנים לפנדק אחד בארצות המוסר, שם צריכה להיות שמירה יתורה שלא ישעה אדם ולא ישעה את וולתו לחשוב שעניני התורה משתקפים בהשקפה אחת ובפרק אחד עם הענינים הטבעיים ומכלי-שכן שהדבר קשה מאד אם יעלה על לבנו שתדברים הטבעיים הם עומדים למעלה בערכם מהענינים התוריים. מחשבה כזאת תביא לקצוץ בנטיעות תורת ה' התמימה, חלילה ותביא לחשיא עצת המאין שיסוד התורה היא ההתרכבה הטבעית לבדה ומדעה אל דעה ויצאו לבלע עולם.

התרחקות מן הנדה בימי תוקף גבוהת היא כבר מתאימה לחקי הטבע. אמנם התגבלת התוריות בימי לבונה היא מתחסת כבר אל דרכי הקדושה הנעלים הרבה מהשקפת המבט הפשוטה ההגיונית, ואפילו המוסריות שלה, אורו תלמיד, כהתו פדות והפרש בין ימי

נדחתה לימי לבונה, הראה לדעת שההנבלה המבעית עומדת אצלו נעלה מההנבלה התורנית, ובאילו היתה ההדרכה המבעית עיקרה של תורה, והתורה האלהית המרוממת את האדם בעצת ד' לאור הקדושה ומאירה את מחשבי העולם באור האלהי ע"י קדושתן של ישראל, היתה חלילה מפילה לדברים המבעיים.

והנה אף שאותו תלמיד בעצמו ע"פ דרכו זה היה זהיר במצות וחולך תם, אבל כל זאת היה אפשר להתקבל רק בנפשו שהיתה טהורה ונוטה אל הצדק, והגשי קדש שלה היו ממים אותה לדרכי תורה, ולא היה הסרון של הדעה הזאת — שבעצמה היא נשחתה — כ"כ ניכר בחיים, אבל להקרוכים אל השפעתו, בהיותו בעל דעה כזאת, שעם גדלו בתורה וביראה היתה התורה בהשקפתו כמפלה אל הדת המבעית, היה עלול להרבות מכשלה, ע"כ לא היה ראוי לו להיות המהצח השנית של הימים שבהם עלולה היא ביותר להפשט השפעתו על זולתו, ע"כ אליהו ו"ל, שהוא הוא המוכן לחבר תמיד אור כללה של תורת ד' עם כל הסעיפים והפרטים גם היותר מסתעפים ורחוקים, הוא העמיד להיות בכחו מפתח את הסתומות של פרטי תורה, כמורגל כחז"ל (טרוכין מג) "לאו אליהו אמריננהו", והוא בעצמו הורה לעבוד ע"ד תורה במקום שהיה צריך לחונן כללה של תורה לחוציא מפיחם של עם רב את הקריאה הכללית של ד' הוא האלהים" (מלכים א' ית) — הוא היה המוכן, שעל-ידו תתפשט ההכרה כמה כעופי סעיפים של דקדוקי תורה פועלים על כל ארחות החיים המוסריים והשכליים ונפעלים מהם, הוא היה ראוי להכיר את השרשים המושחתים העלולים לבא על-ידה של הנחנה גרועה בסעיף כזה מדיני התורה עד היכן הם מניעים ולו נאה לאמר — ע"י "ברוך המקום שחרנו שלא נשא פנים לתורה השכליים, הפנים של השיבות ושל הוממות ערבלא היתה אצלו התורה כ"א ההדרכה המבעית, וכבדאת הנבלותיה יותר מהנבלותיה של תורה, שהרי התורה אמרה: ואל אשה בנדת מומאתה לא בנדתה לבדה כ"א בצרופ המומאתה המומאתה הוא מושג רחני שרק התורה תוכל להנבילו ע"פ עצת עליון, לא ע"פ ארחות החוש המבעי הפשוט, וההנבלה הזאת היא נעלה מכל הנבלה מבעית, ואין ההדרכה המבעית כ"א מפלה לה וכמלה אליה, בערכה של אחורי כל כלי המתבטל לערך גופת ותוכה ופנימיותה של הכלי, כן ההנבלה המבעית היא נ"כ נכללת בתוך המון ההשלמות הגדולות הנכללות בתורה למובת האנושיות והמציאות בכללותן, אבל הפנים עצמם הם בתורה ננוזים, ע"כ ההכדל שבין ממש לטהור ע"פ ארחות התורה צריך שיקח את המעט היותר גדול בחיים, ומסילא תוכלל בה ההדרכה המבעית כ"י, דרכה דרכי גועם וכל נמוכותיה שלום" (משלי ג).

"ב' אתא דב דימי אמר כמה כו". כשאדם פורץ חלק אחד מנדרי תורה ומשאיר איזה חלק מכנה לפי דאות עיניו יש שני פנים באיזה מקום למצא בה הכבד של פעולה הפרצה לחונן ע"י פעולה זו

עין רוח של הכרעת דעת מועה שפעולה כזאת פועלת על לבו של אדם. בצד אחד יש לדון שהכח היותר רשום שבקלקול מונח הוא בחלק הנפרץ שהרי עי"ז יופרץ הדבר יותר, גם עצם הפרצה כשהיא לעצמה כבר נוטלת חלק רשום וגורעת מקדושתו הישראלית של האיש הפורץ, ופועלת על חונו לרעה, לפי ערכו וגדלו. אמנם לאידך ניסא יש פנים להאמר. שהחלק הנשאר הוא יותר מויק מהחלק הנפרץ, שאם היה הפורץ פורץ כל הנדר ודאי היה מיד נכשל כנופה של תורה, ובהיותו איש שלא נשחת לנמרי היה מכיר מיד רשעו ועותתו והיה שב בתשובה, וכמרכן האחרים המושפעים היו מכירים מיד שדרכו אינה ישרה. ורעיוניו היו חולכים נ"ב באורח כזה שהיה הפרץ וזלזול תורה ניב בהם והיו רבים פורשים ממנו, אם היה עומד בתוקף על דרכו הנשחת, לא כן הוא הדבר כאשר השאיר חלק של נדר, חמורה על יראת ד' שיש בו. ע"כ יש לדבריו והצעותיו פנים מסבירות, ורבים מתמימי דרך יוכלו להמשך אחריו ואח"כ יוכלו אותן הדרכים הרעים—שהם נאחזים בשורשן של דעות רעות—את מחזיקיהם לתהום ההשחתה. ובנדון דידן, באותו השורש הרע של הכבדת כחה וידה של הנטיה הטבעית על פני כח התורה האלהית. וכיו"ב לכל נסיגה היוצאת מדרכי תורה וגדריה, שכולם או פועלים על הדעות להרע או נפעלים מהם, ועל-פירוב שני אלה יחד, ע"כ יש יותר הפסד בחלק הנשאר מאשר בחלק הנפרץ. כי אתא רב דימי אמר:—שסבת העונש, והרושם שע"פ החשנחה היה צריך לעשות בעולם, הוא מצד—ש, ממה חדא הואי כלומר בהחלק שפרץ את הנדר של "לא תקרב".

במערבא אמרי — שלא על עצמו אנו צריכים לדון, גם לא על הפעולה שפרצה זו יכולה לפעול על הנשחתים כבר בפנימיותם, כ"א על הערך שיכולה פרצה שיוצאת מאדם רשום לפעול על החונ הקרוב לו, וביותר מה שתוכל לתפוס גם ישרים ותמימי לב. וזהו ביסוד הכח של החלק הנשאר שמורה על כשרותו של הפורץ — , סיגור היה מפסיק בינו לכינה" זהו הדבר היותר ראוי לגרום צורך לעונש גדול שיהיה ראוי להיות לאות לבני מרי יותר ממה שראוי להעשות מצד החלק הנפרץ:

מז

א"ר ינאי תפלין צריכין גוף נקי כאלישע בעל כנפים מאי הוא אבוי אמר שלא יפיה בהן רבא אמר שלא יישן בהן ואמאי קרי ליה בעל כנפים שפעם אחת גזרה המלכות גזרה על ישראל שכל המניה תפלין ינקרו את מוחו והיה אלישע מניחם ויוצא לשוק.

ראהו קסדור אחד רץ ספניו ורץ אחריו וכיון שהגיע אצלו נמלן מראשו ואחזן בידו, אמר לו מה זה בידך אמר לו כנפי יונה, משם את ידו ונמצאו כנפי יונה לפיכך קורין אותו אלישע בעל כנפים. ומאי שנא כנפי יונה משאר עופות משום דאסתיל כנסת ישראל ליונה שנאמר (תהלים סה) "כנפי יונה נחפה בכסף ונוי" מה יונה כנפיה

מגינות עליה אף ישראל מצות מגינות עליהן. (שבת סט)

כרר גדול הוא, שדברים שהם קטנים במעלתם בעניניו, תהשלמה האנושית הם קדומים בזמנם, והמעלות העליונות שהן גדולות במעלה הן מאוחרות בזמן, מפני שהמעלה הקודמת שהיא כמו בסיס להן צריכה להתקדם לפניהן.

והנה התפלין הם ברית מיוחד לישראל, עדות על התיחדותם המצויינת בתור ממלכת כהנים ונוי קדוש, אשר הפליא אדון כל ב"ה אותם מכל העמים אשר על פני האדמה, ע"כ הדרכתם ומוסרם הוא יותר נשנב ויותר נעלה מההדרכה והנתבעת מכל עם ולשון, ולא עשה כן לכל נוי ומשפטים כל ידעום. אבל מעלת דרך-ארץ הטבעית, מהרת המדות, בנטיה נקיה אל הצדק והיושר המוחש והמורנש ושנאת הרשע והעול במדה הנלויה, זאת היא נחלת כל האדם אשר על פני האדמה, וכלל תורת-בני-נח הם הנם יסודי המוסר הטבעי. המוסר הטבעי הפשוט איננו צריך למשאות-נפש גדולות ורמות, אבל צריך שיהיה נופו של אדם נקי מזהמת הרשעה המיוחדת לחיטי טרף וחזירי יעה והמוסר הזה הטבעי הוא פרוודור להמרקלין של זיו הקודש. ע"כ מי יוכל לעלות אל הר ד' להתיחד במוסר הנשנב והעליון הנרצה ע"פ הקדושה העליונה המכוונת בתפלין, רק מי שנופו נקי שהמוסר הטבעי כבר קנני לו כראוי, ולא הפסידו במעשים רעים ומדות עכורות ורעות שהם תועבה לאדם שלם מצד צורתו האנושית. כיון שהמוסר הטבעי המוסר הנפני נכבש לפניו, צריך הוא בתור אדם מישראל העומד להיות שם ד' נקרא עליו, להתעלות במוסר עליון הנובע ע"פ עומק הקדושה העליונה שתתנלה ע"י קדושתן של ישראל והתיחדותן. העליה אל הר המוסר העליון היא ע"י כנפים המרוסמים את רוחו של אדם מישראל, שכבר קנה לו תחלה המעלה הטבעית, אבל לא יחשוב איש שיוכל לעלות למעלת המוסר האלהי ובלבו תהיה חלאתו להיות נוטה לכל דבר של השחתה מוסרית המונחת בטבעו של אדם.

והנה התכונה של עמידת האדם בחוקו ותקפו גם בעת צרה, תלויה היא ע"פ אותה ההתעצמות הטבעית שיש בנפשו עם הדבר הקדוש שאליה הוא נושא את נפשו. וכל מה שההתעצמות היא יותר קרוב וטבעית לאדם, ימצא בנפשו אונים לעמוד בפני כל גלי ים זועף ואת מקומו כל ינת, והנה מי יוכל להכיר בעצמו כשרון של קשור אמיץ לקדושת התפלין, — הכעלה אותנו על כמתי ארץ, המרוסם אותנו ממעל להמוסר הטבעי הפשוט, ומרוסמנו לעוף במרוסי קדושה עליונה — רק מי שכבר הכשיר נפשו אל הקדושה הטבעית הנפנית הכללית, ומרגיש בנפשו איך שהמוסר הזה עם כל הודו וטהרו, הנפש סמנו לא תמלא, כ"א בהיותה מתרוממת עד לעז חביון של המוסר הקדוש שממקורה של תורה, ע"פ הקשור הטבעי המתחזק ע"פ ההקדמה של המוסר הנפני הטבעי הקדום בזמן יהיה הנפש נקי, ובעל התפלין יהיה

לבעל כנפים, כי עובי הומרו לא ימשכנו לזדה למטה וימצא את עצמו מלא כח ועז ד' בכל עת צרה, וכעמידו בעז גבורתו נגד מלכות הרשעה בעת רעה ההיא ראוי הוא להקרא בעל כנפים שהם לאות על מהרה גופו ונקיונו.

דמאי שנה כנפי יונה משאר עופות כו' אף ישראל מצות מנינות עליהן. ההגנה של הקיום הממשי בקשור כללות האומה והכרת מציאותה ויתרונה ממלאות הן המצות שתעודתן נכחה ורמה כחפץ אדון כל העולמים ב"ה ע"כ גם כשהמצבים השפלים כולם, המיוסדים על הזכיות החומריות של שביעת החיים המנושמים הם נלחצים הרבה באופן שכל אומה ולשון כשבאה למצב כזה היא אובדת תקותה ומטרתה, המצות הן שנשארות את כנסת ישראל למצב מהצבתם הרומם העומד במקום שאין היר של שום צר ואויב מנעת לשם, ע"כ הם מתמלאים עז וחיים מתעלת הבריכה העליונה של יסוד המצות ותכליתן, והם חיים וקיימים, מתעודדים ומתחזקים בצור ישעם מלכנו קדוש יעקב ב"ה, ומה ניכר ההגנה שבמובן הרוחני שאע"פ שהעפיפה העליונה למוסר הקדוש האלהי העומד הרבה למעלה מכל מוסר בינוני אשר כנפית הגוף הטבעית ע"פ משפט הכרת הלב לשעתו היא צריכה שתהיה מיוסדת על הכסים שלמטה ממנה שהוא המוסר הטבעי, הגוף הנקי, זהו לענין הקביעות, שנפש רשע שאותה רע, לא תוכל לחזות בגאות ד', להתרומם אל קדושת המוסר הרם והעליון למעלה מכל נטיה שפלה מורנשת, כי עומדת היא ע"פ אותם ההדרכות העליונות שהם מושכלות רק במלאת כבוד ד' וחדר נאוננו כהדרו הנפש פנימה, אבל אם יארע והנה נטה מעט מני אורח, והמוסר הטבעי נכשל בלכתו אז עומד הוא למנון המוסר האלהי העליון הראוי לו, לפי כבוד המצות ויקרן האלהי, שהן מנינות על האדם בעצם תכונתן, שהן משרישות בקרב נפשו את עליונות שאיפתן, וזוה הוא מתרומם הרבה מאד, מעל כל שפלות היכולה לחמצא בהיים הטבעים השפלים, וזהו כחן של ישראל בכלליו ובפרטיו, שמצות מנינות עליהן:

י

הרו תפלין, דמחופה עור והניא הנכנס לבית הכסא חולץ תפלין ברחוק ד' אמות ונכנס, התם משום שיין דאמר אבוי שיין של תפלין הלכה למשה מסיני, ואמר אבוי ד' של תפלין הלמימי, ואמר אבוי יו"ד של תפלין הלמימי : (שם פיב)

הפרש יש בין הקדושה הגלויה, והקדושה הננוה, הקדושה הגלויה היא מתיחסת לאדם לפי מובנו לפי מעמו והרגשו, ציוריו המפורסמים שייכים לנבולה, הנאה והמכוער מובדלים מצדה חרבה, וכל ארזות הכבוד המוסכם הגם ענפים ממנה, נעלה מזה היא הקדושה

בכלל, וק"ו שאין המשקל של המאורעות המוסכמים הנזכרים מצד התכונה האנושית ויתר ענינים מוגבלים—שויכים לה, כי הקדושה הפנימית אינה מסוקרת כנשמתנו מצד חלק אחד של דעה והשגה מצד ערך אחד של מציאות בין ביחש הערך העצמי שלה, בין ביחש הופעתה בחוגי הזמן והמקום, כ"א הכל יכול וכללם יחד, בסתר חביון זה, אין מקום להכדיל בין נאה ומכוער, המוסכם מצדנו ע"פ תכונותנו המוגבלות, ואין אותם ארחות הכבוד הנבדלות מצדנו נוגעות שמה, כדי להביא בקרבנו רושם דעה בהירה זו, הננו מחלקים בין מה שהוא גנוז ומכוסה בחפצי קדושה, ובין מה שהוא גלוי, עד שהכבוד החיובי הגבולי, לא היה שייך במה שמחופה עור, כ"א משום הקדושה הגלויה שבו, הקרוב לדעתנו ומוחש בהכרתנו. משום שי"ן חולץ ברחוק ד"א" שהאדם בהיותו מעומד בעטרת הקדושה הגלויה, היא מתפשטת לתן כבוד על כל סביביו וכל מקומו מתקדש ומתעלה בהדרגה עד שאין ראוי לכעור וננאי להיות לו יחש בכל שעור מקומו של אדם שהוא "ד"א" כי הנני והכבוד יתפשט על כל הציורים הקרובים הננועים באיזה אופן יחושי לאדם בהיותו עומד בעטרת הוד של הקדושה הגלויה המורה על פארם של ישראל וכבודם האלהי, כהיות פארו חבוש עליו.

ד"אמר אביי שי"ן של תפלין, הלכה למשה מסיני, מיני מקום הענוה שם אנו מוצאים גדולתו של הקב"ה במקום ענותנותו והנה ההתנלות האלהית כהופעה כפי מה שיש יכולת בידי בן-אדם להשכיל בכחו בשכלו ובאורה מדעו וחושיו, נדע כי לא איוו הערכה מסוד האחדות העליונה מלמעלה למטה יש ביכולת בן-אדם לצייר בהיותו נבצרה כל מניסת להשיג את הסוד העליון של האורה האלהית בראשית התחלת הופעתה, רק אחר אשר קוי אורה יופיעו עלי תבל ארצה בשלשת הארחות המוכרחות להחלק לפי חברתנו התמידית, החסד, המשפט, והשורה המסצעת בינותם, הכללות והפרטות, והצדדים המחברים אותם זה לזה, וכאלה בכל פינות המציאות, שעל ידם הננו מכירים איך שהקיום הנם שבים למקום אחד לצורה תכליתית אחת החובקת בתמותה את כל רוחב המציאות כולו, מעבר מזה האהדות התחתית המתנלה לפנינו הכוללת את הנוונים שבקיום השכלים והכחניים הכלליים כפי תמות צורתם ותכונתם העצמית, ומעבר מזה מה שעצם הבח הנמצא בקרבם לתפס את חזיונותיהם לאחד את הוייתם בתפקיד המציאות חלא גם זה הוא קו רשום ומיוחד ועולה למקום אחד, עם תכונתם של הקיום עצמם, אלה הנם הליכות עולם שמסיני נמסרו למשה, בהורדת הסדע האלהי מרום נבחי מרומים עד שפל החכרה הארצית אשר לאדם, למען ימצא על ידה את תעודתו העליונה הצפונה בקרבנו שי"ן של תפלין, צורת הקיום המתחלים בפרודם, מבלי אפשרות להגיע בראשית החכרה אל שורש תוייתם, והנם כלים מלמטה אל מנמה האחת, שהיא עדות קיימת וקבועה, להרים את האדם אל סקור האורה

האחרות הנכת למעלה, ע"י "ענות הנדולה מכולן" המוצאת קורת רוח ומנוחה בכל צדדי הברה וכל מדת טוב וקדושה שתהיה בכל מצב ואופן, כי הכל עולה למקום אחד, והוא פארן של ישראל המטלא את לבם תמיד בהכרת אל אמת, יחיד ומיוחד ב"ה.

ואמר אביי דל"ת ש"ת כו', תורת אמת מורשה קהלת יעקב, הכוללת את כל ארחות החיים לעד ולעולמי עולמים, ליחידים ולרבים, לאומה ולעולם, צריכה היא לכלל בקרבה את כל תבני החיים הטובים והמאושרים לעד, את כל העצות היותר טובות לבקש דרך הטוב עדי עד, ע"כ בכל הצדדים של החיים היא מנחה, "בעצתך תנחני ואחר כבוד תקחני" (תהלים עג). מי מנה עפר יעקב" (במדבר כג) — מי יוכל לפנות מצות שהן עושין בעפר" (במדבר פ"כ) בכל ארחות החיים, היותר נמוכים וארציים, אבל בין כל הנפיות של הפעולות התכליתית שבהן היא הנפיה הימנית, קו האור והחסד לכל אשר נשמת רוח חיים באפיו, ומכל ההארות השכליות אותה ההתפשטות של צד המעלה המאירה את הנשמה באור אל עליון, הצד של המעלה, של ההתעלות הרוחנית הכושבלת, הוא חופס מקום יותר מרחב עוד מהצד המוסרי של אהבת החסד המעשית, כי פרי החכמה באור ד' יקום עדי עד, והוא אור החסד היותר עליון ונשגב, ואור ד' החופף עלינו בקריאת שמו הנדול ב"ה עלינו, פועל עלינו מני אז קבלנו אור תורה ע"י רועה נאמן איש האלהים, שהאורה האלהית היא אור חיון, והחסד האמתי הוא חפצו וישעו, להיות בקרבנו הכשר נמוע לדורות עולמים, בציון הדלית המרחיב ומעבה את הקו הנוטה לצד המעלה שלו ומוציא סקרבו את הקו הימני להיות לו לבסים, "כי אמרתי עולם חסד יבנה" (תהלים פט) ובוה הוא הדלית של תפלין הלכה למשה מסיני, כי החכמה שהענוה שרשה יודעת להמשיך קו ימין קיים ממנה, לבבד את ערכי הישועה של כל שחים ודכאים, ולחבוש לשכורי לב, ולהושיע כל עגני ארץ. משא"כ החכמה המתלבשת בנאה וגאון, השוכחת את כל אביוני אדם ומכלותיהם, לא בן משה ענד ד' אשר דבר ד' אליו מהר ד', (סמות ג), ראה ראיתי את עני עמי אשר בסצרים, ואת צעקתם שמעתי מפני גנשתי, כי ידעתי את מכאבוני: וארר להצילו וגו' יחוס על דל וישבן את דכא, דל"ת של תפלין הלכה למשה מסיני.

ואמר אביי יו"ד ש"ת הל"ט, החיים וכל החיונות שבתהויה מתחלקים לאיכות וכמות, רב עמל בני אדם, וכל הסבוכים שבדרכי החכמה הנם באים מהסבה של חסרון ההסתכלות בבחירות עושר החיים, מצד איכותו, סבלי העמד את כל היסוד העקרי על חכמות שבו שאינו כ"א מעור את העין ומרמה את הדעת, רק באורה אלהית עליונה יוכל עם להתרומם עד אותה הסדה העליונה לבחור דוקא בעושר האיכותי, בלא שים הקפדה אם העושר הכמותי ידמה להנות דל ורוח טאר, אמנם סוף הכבוד לבא, העושר האיכותי ישפיע ב"כ על חכמות, אבל מתי יהיה לקנין הגון כשידבק העם בהאיכות בבחירת

עמוקה פנימית. אפילו בתנאים שהעושר הכמותי יתנגד לזה מאד. זאת היא סתנת ד' לישראל. „כי יעקב בחר לו יה ישראל לסגולתו“ (תהלים קל"ה) וישראל בחר בד' אחד לדבקה בו באהבת ויבו את כל אלהי הנכר הרבים, כי הכיר את אלילותם את ריקנותם ואפסותם, ובוה יתעלה ויתרום עדי עדה ומראשית החכמה הנמוכה שהלב תמה ומתמרמר על מעוש הכמותית הנסה בא יבא לנדי העושר המוחלף של רב כל, ולא כאלה חלק יעקב כי יוצר הכל הוא“ (ידמיו י) וחו ערך היוד הקטן באותיות בכמותו ומרובה במקוריות עושר מספרו, אשר ממנו הכל, זאת היא התבונה המשלמת, הפוסקת את הזוחמא של הנחש ההולך אחר תאות עינים הנפות, ובהתקבצות כל הסגולות, הכרת פילוס כל ארחות החיים בלי נטיה מזוהרת לצד אחר, ע"י סקירת האחדות האמיתית, — יסוד השי"ן, והנטיה המנמתית לצד הימין והמעלה, — יסוד הדל"ת, וההחלטה הפנימית של ידידות אהבת האיכות והאורה הפנימית לשומה עיקר לעומת כל התרכות הכלים הגסים מרחיבי המקום הסנושם — יסוד היו"ד, הנם כולם מכשירים אותנו לחשיפת צל שדי, שדי באלהותו לכל ברית, „שאמר לעולמו די“ (מגיגה יב) כי לעומת הצמצום הסוגבל של הכמות, יוכל להיות סואר בשטף אור יקרות באור עולם ההולך ומוסיף מנחל עדנים האיכות, וטל עליון לתחיות כל נשמה, ולהופיע אור חיים על כל אפסי ארץ, באור ישועה, בחכמה בחסד וענות צדק, הנובעים מדעת ד' ודרכי טובו באמת, לעשר בהם את ישראל בתפארת, בדרך חיים והחליכות עולם — הלכה למשה-מסיני, (עיין ירושלמי מגילה פ"א ה"ב).

